

**ლიტერატურული პორტრეტის ჟანრი ვლადიმერ
კოროლენკოს შემოქმედებაში**

მოკლე შინაარსი

ლიტერატურული პორტრეტი სტატიაში განხილულია როგორც ლიტერატურული კრიტიკის ჟანრი, როგორც კრიტიკულ-ბიოგრაფიული ნარკვევი. ლიტერატურული პორტრეტის ჟანრს განსაკუთრებული ადგილი უკავია, რადგან ყველაზე დამაჯერებელი პორტრეტული მსგავსება მიიღწევა მაშინ, როდესაც მწერალს შესაძლებლობა ჰქონდა არა მხოლოდ ენახა კონკრეტული ადამიანი, არამედ შეხვედროდა მას, დაკვირვებოდა სხვადასხვა სიტუაციაში, ან პირისპირ შეხვედროდა მას. ამ შემთხვევაში, თანამედროვის სახე დიდი ხნის მანძილზე აღიბეჭდება მწერლის მეხსიერებაში და შემდეგ იგი, თითქოს ნატურიდან, ქმნის მის ლიტერატურულ პორტრეტს. ეს მეთოდი საფუძვლად უდევს ვ. კოროლენკოს მიერ შექმნილ ლიტერატურულ პორტრეტებსაც.

ლიტერატურული პორტრეტები ვ. კოროლენკომ მიუძღვნა იმ მწერლებს, რომელთა შემოქმედება მჭიდროდ იყო დაკავშირებული თვით ავტორის ლიტერატურულ-კრიტიკულ შემოქმედებასთან.

სტატიაში ჩვენ ვიხილავთ ვ. კოროლენკოს იმ ნარკვევებს, რომლებიც მან მიუძღვნა მის თანამედროვეებს ა. ჩეხოვს, ვ. გარშინს და ლ. ტოლსტოის.

Irina Jishkariani

**THE LITERARY GENRE OF A PORTRAIT OF VLADIMIR
KOROLENKOS CREATIONS**

Abstract

The article deals with the literary portrait of literary criticism as a genre, as a critical-biographical essay. The literary genre of the portrait was a special place, because of the similarity of the most compelling portrait is achieved when a writer has had the opportunity not only to see the people, but also to meet with him, to learn a variety of situations, or to meet him face to face. In this case, modern look for a long time remain in the memory of the writer, and then it seemed to kind of open up his literary portraits. This method is based on the v.korolenkos by literary portraits are.

V.Korolenko literary portraits dedicated to the writers whose work was closely connected to the author's literary-critical creativity.

In this article we will see f. Korolenko's essays, which he dedicated to his contemporaries a. Chekhov, f. Garshins and I. Tolstoy.

საკვანძო სიტყვები: ლიტერატურული პორტრეტი, კრიტიკულ-ბიოგრაფიული ჟანრი, კრიტიკული ნარკვევი, დოკუმენტური პროზა, ჟანრთა სინთეზი.

Key words: literary portrait, critical-biographical genre, critical essay, documentary prose, zhanrta synthesis.

შესავალი. ლიტერატურული პორტრეტის ჟანრს მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია თანამედროვე ლიტერატურათმცოდნეობაში. დღემდე ტერმინის ინტერპრეტაცია არაერთმნიშვნელოვანია. ამ ჟანრის ცნობილმა მკვლევარმა ვ. ბარახოვიმა გამოყო ლიტერატურული პორტრეტის შემდეგი ნაირსახეობა: მემუარულ-ავტობიოგრაფიული ლიტერატურის ჟანრი; ფაქტებზე დაყრდნობით შექმნილი დოკუმენტურ-ბიოგრაფიული ჟანრი; ლიტერატურული კრიტიკის ჟანრი; სამეცნიერო-მონოგრაფიული კვლევის ჟანრი.

რუსულ ლიტერატურათმცოდნეობაში ლიტერატურული პორტრეტი მთელ რიგ კვლევებში განიხილება როგორც მემუარული ლიტერატურის ჟანრი [ლ. გინზბურგი, ვ. ბარახოვი, ვ. ჟუკოვი, ნ. ნიკოლინა და სხვ.), როგორც ლიტერატურული კრიტიკის და დოკუმენტური და მხატვრული მასალის სინთეზის განსაკუთრებული ფორმა (ლ. გროსმანი, ს. შატალოვი, მ. შჩეგლოვი და სხვ.) (ურტმინცევა, 2005: 5).

ევროპასა და რუსეთში ლიტერატურული პორტრეტი წარმოიშვა როგორც ლიტერატურული კრიტიკის ჟანრი, როგორც დოკუმენტური და მხატვრული მასალის სინთეზის განსაკუთრებული ფორმა, ასევე, როგორც მემუარული ლიტერატურის ნაირსახეობა. რუსულ ლიტერატურაში ლიტერატურული პორტრეტის ჟანრს მიმართავდნენ ნ. კარამზინი, ნ. გოგოლი, ვ. ბუდინსკი, ი. ტურგენევი, ფ. დოსტოევსკი, დ. მერეჟკოვსკი, ნ. ლესკოვი, ვ. კოროლენკო, ა. ბელი, ზ. გიპიუსი, მ. გორკი და სხვ.

მეთოდი. კვლევის პროცესში გამოყენებულ იქნა შედარებით-შეპირისპირებითი მეთოდი.

შედეგები. შეიძლება ითქვას, რომ ვ. კოროლენკოს შემოქმედებისათვის დამახასიათებელია დოკუმენტურობის მხატვრულ მონაგონთან ორგანული შერწყმა, ფსიქოლოგიური და სოციოლოგიური თვალსაზრისის შეთავსება, მათ შორის ლიტერა-

ტურულ პორტრეტში. ასეთი ნარკვევების გმირი რეალური ადამიანია, რომლის ფსიქოლოგიური პორტრეტი იქმნება დოკუმენტური მტკიცებულებების საფუძველზე. ვ. კოროლენკოს მიერ შექმნილი რუსი მწერლების ლიტერატურულ პორტრეტებს საფუძვლად უდევს მწერლის პიროვნების კონცეფცია, როგორც იდეალური ადამიანისა და მწერლის შესახებ. ეს კონცეფცია ასახავს სულიერ სამყაროს მწერლისა, რომელსაც ეძღვნება ლიტერატურული ნარკვევი.

ასევე შეიძლება ითქვას, რომ ვ. კოროლენკოს მიერ შექმნილი რუს მწერალთა ლიტერატურული პორტრეტები ასევე მიეკუთვნებიან მემუარულ ჟანრსაც, რადგან ისინი შეიცავენ ისეთ მნიშვნელოვან ელემენტებს, როგორცაა დოკუმენტურობა, ფაქტობრივი მასალის არსებობა, რეტროსპექტულობა. ეს იძლევა საფუძველს კრებულში „ლიტერატურულ-კრიტიკული სტატიები და მოგონებები“ გაერთიანებული ვ. კოროლენკოს ნაწარმოებები განსაზღვროს, როგორც სინთეზური ლიტერატურულ-კრიტიკული ჟანრი.

ლიტერატურული პორტრეტების შექმნისას ვლადიმერ კოროლენკო იყენებდა ბიოგრაფიულ, ფაქტობრივ და შედარებით მეთოდებს. პორტრეტებში მკაფიოდ გამოვლინდა, რომ კოროლენკო ეყრდნობოდა საკუთარ მოსაზრებებს ლიტერატურული პორტრეტის გმირზე, მის მიერ წინასწარ ჩამოყალიბებულ იდეას, რომელმაც განაპირობა ფაქტების და მხატვრული საშუალებების შერჩევა ამ იდეის რეალიზაციისათვის.

მსჯელობა. ტერმინი „პორტრეტი“ პირველად განიხილებოდა როგორც ადამიანის შესახებ ვიზუალური შთაბეჭდილების გამომხატველი მეთოდი, შემდეგ ავტორის მოგონებების საფუძველზე პიროვნების დახასიათება, და ბოლოს, როგორც დამოუკიდებელი ჟანრი. ეს არ ნიშნავს ადამიანის პორტრეტის მხოლოდ მექანიკურ კოპირებას მსგავსების მისაღწევად, რადგან გარეგნული მსგავსება ყოველთვის არ ავლენს ადამიანის მნიშვნელოვან თვისებებს. ლიტერატურულ პორტრეტში მწერალი ქმნის ადამიანის სახეს, მოგვიტხოვრობს მისი ბიოგრაფიის, შემოქმედებითი და საზოგადოებრივი მოღვაწეობის შესახებ. თვით ადამიანი, მისი აზროვნება, ენა უნიკალურია, რაც თავს იჩენს მის ხასიათში, ქცევის მანერასა და ბიოგრაფიაში, შემოქმედებაში. თუმცა პერსონაჟის ვიზუალური აღწერილობა, პორ-

ტრეტული მსგავსება პიროვნების კონცეფციის შექმნის მნიშვნელოვანი საშუალებაა და დაკავშირებულია ავტორის დამოკიდებულებასთან მისი პერსონაჟის მიმართ.

რუსული ლიტერატურის ისტორიაში ლიტერატურული პორტრეტის ჟანრი პირველად XVIII საუკუნის ბოლოს გაჩნდა ნ. კარამზინის შემოქმედებაში, რომელმაც აღნიშნული ჟანრი წარმოადგინა როგორც კრიტიკული, როგორც ნარკვევი მწერლის ცხოვრებასა და შემოქმედებაზე. XIX საუკუნის 30-40-იან წლებში რუსული ლიტერატურული კრიტიკის პრინციპებმა ნათელი გამოხატვა ჰპოვეს ცნობილი კრიტიკოსის ვისარიონ ბელინსკის შემოქმედებაში, რომლის კალამს ეკუთვნის მრავალი სტატია, მიძღვნილი ა. კანტემირის, მ. კოლცოვის, ა. პუშკინის, მ. ლერმონტოვის ცხოვრებისა და შემოქმედებისადმი. ლიტერატურული პორტრეტის ტრადიციებმა გაგრძელება ჰპოვეს XIX საუკუნის რუსი მწერლების (ა. გერცენის, ი. ტურგენევის, ი. გონჩაროვის და სხვ.) ლიტერატურულ-კრიტიკულ საქმიანობაში.

ლიტერატურული პორტრეტის ჟანრის აღმავლობა რუსულ ლიტერატურასა და კრიტიკაში დაიწყო XIX საუკუნის დასასრულსა და XX საუკუნის დასაწყისში, მოსალოდნელი ცვლილებებისა და სოციალური ძვრების, ძველი ფასეულობების ახლებურად გააზრების, დროგადასული იდეოლოგიებისა და იდეალებისაგან განთავისუფლების ეპოქაში. „პიროვნების“ ცნებამ უფრო ღრმა და სერიოზული შინაარსი შეიძინა. მწვავედ დადგა ადამიანში პიროვნული ღირსების შეგრძნება, ხოლო თვით ადამიანი ფასდებოდა იმით, თუ რამდენად შეძლო მან საკუთარი პასუხისმგებლობის გააზრება საზოგადოებისა და ქვეყნის წინაშე. მწერალთა ყურადღება გამახვილებული იყო ადამიანის განწყობისა და განცდების მიკროსამყაროზე, მის ფსიქიკაში ცნობიერისა და არაცნობიერის თანაფარდობაზე. ყოველივე ამან ხელი შეუწყო ლიტერატურულ-კრიტიკული პორტრეტის ჟანრის პოპულარიზაციას.

ზემოაღნიშნულმა პრობლემამ ასახვა ჰპოვა ამ ეპოქის დოკუმენტურ პროზაშიც, რომელშიც მნიშვნელოვანი ადგილი ლიტერატურულ პორტრეტს ეკავა. როგორც ვ. ბარახოვი აღნიშნავდა, „ლიტერატურული პორტრეტი წარმოადგენს განუყოფელ, მაგრამ დამოუკიდებელ „რგოლს“ და მეტყარულ-ბიოგრაფიული ლიტერატურის სხვა ჟანრთან ერთად ქმნის კულტურის გამოჩენილ მოღვაწეთა სახეებს...“ (ბარახოვი, 1985: 137).

XIX საუკუნის დასასრულისა და XX საუკუნის დასაწყისის ლიტერატურულ პროცესში ერთ-ერთი გავრცელებული ტენდენცია ხდება ჟანრთა სინთეზი, ახალი ჟანრული ფორმების შექმნა. ეს ცვლილებები ლიტერატურულ პორტრეტსაც შეეხო. ლიტერატურული პორტრეტი ფუნქციონირებდა შემდეგ ჟანრულ მოდიფიკაციებში: ლიტერატურული პორტრეტი მემუარისტის ელემენტებით, ლიტერატურული პორტრეტი-სილუეტი, ლიტერატურული პორტრეტი – შემოქმედების ნარკვევი, რელიგიურ-ფილოსოფიური პორტრეტი, იმპრესიონისტული პორტრეტი, ბიოგრაფიული ნარკვევი (პორტრეტი-ბიოგრაფია, პორტრეტი-ნეკროლოგი, საიუბილეო პორტრეტი); კრიტიკულ-ბიოგრაფიული ნარკვევი. კრიტიკულ-ბიოგრაფიულ ნარკვევში, რომელსაც ჩვენ განვიხილეთ, ქრონოლოგიური თანმიმდევრობით განიხილება მწერლის შემოქმედება, ფაქტები მისი ბიოგრაფიიდან. ნარკვევის ამ ჟანრს მრავალი რუსი მწერალი მიმართავდა: ვ. კოროლენკო, ი. ბუნინი, ა. კუპრინი, ვ. ვერესაევი, ვ. როზანოვი, მ. ვოლოშინი, ვ. ბრიუსოვი, ა. ბელი, ა. ბლოკი და სხვ.

ლიტერატურული პორტრეტი, როგორც კრიტიკულ-ბიოგრაფიული ნარკვევი, აგებულია როგორც მოთხრობა მწერლის ცხოვრების შესახებ, დაწყებული მისი დაბადების კონსტატაციით ან მწერლის გმირთან გაცნობის აღწერით და დამთავრებული მისი გარდაცვალებით. „ლიტერატურულ პორტრეტს როგორც მემუარულ-ბიოგრაფიული პროზის ჟანრს განსაკუთრებული ადგილი უკავია მის სხვა ნაირსახეობებს შორის, რადგან ყველაზე დამაჯერებელი პორტრეტული მსგავსება მიიღწევა მაშინ, როდესაც მწერალს შესაძლებლობა ჰქონდა არა მხოლოდ ენახა კონკრეტული ადამიანი, არამედ შეხვედროდა მას, დაკვირვებოდა სხვადასხვა სიტუაციაში, „პირისპირ“. უშუალო ურთიერთობა რეალურ პიროვნებასთან მხატვარს აძლევს ფართო შესაძლებლობებს შექმნას ინდივიდუალური სახე ლიტერატურული პორტრეტის ფორმით. ამ შემთხვევაში, თანამედროვის ცოცხალი სახე დიდი ხნის მანძილზე აღიბეჭდება მწერლის გონებაში და შემდეგ იგი ქმნის პიროვნებას, თითქოს ნატურიდან“ (ბარახოვი, 1985: 51). ეს მეთოდი საფუძვლად უდევს ვ. კოროლენკოს მიერ შექმნილ ლიტერატურულ პორტრეტებსაც („ვსევოლოდ გარშინი“ (1910), „გლებ უსპენსკის შესახებ“ (1902), „ანტონ ჩეხოვი“ (1904) და სხვ.).

ვლადიმერ კოროლენკო რუსული ლიტერატურის ისტორიაში შევიდა როგორც მწერალი, მემუარისტი, კრიტიკოსი და პუბლიცისტი. როგორც ლიტერატურულმა კრიტიკოსმა, მან მოღვაწეობა დაიწყო XIX საუკუნის 80-90-იან წლებში. მის კრიტიკულ შემოქმედებაში განსაკუთრებული ადგილი ეკავა სტატიებს რუს მწერალთა შესახებ.

ლიტერატურათმცოდნეობაში არსებობს სხვადასხვა შეხედულება მისი კრიტიკული ნაწარმოებების ჟანრული ბუნების შესახებ. ზოგი მათ მიაკუთვნებს მემუარებს, ზოგი ნარკვევებს, ზოგი კი მიიჩნევს, რომ ისინი მემუარისტის, ლიტერატურული კრიტიკის და მხატვრულ-დოკუმენტური პროზის ზღვარზეა შექმნილი. ერთი რამ ცხადია, რომ ეს სინთეზური ჟანრია, რომელიც ერთმანეთთან აკავშირებს ლიტერატურულ-კრიტიკულ და მხატვრულ ელემენტებს. ზოგადად, კოროლენკოს შემოქმედებისათვის დამახასიათებელია ჟანრთა სინთეზი, მათ შორის ავტობიოგრაფიულ და დოკუმენტურ პროზაში. თავად მწერალმა ლიტერატურული პორტრეტის ჟანრული განმარტება მისცა მხოლოდ სტატიას „ვისეგოლოდ გარშინი“.

ლიტერატურული პორტრეტები ვ. კოროლენკომ მიუძღვნა იმ მწერლებს, რომელთა შემოქმედება მჭიდროდ არის დაკავშირებული თვით ავტორის ლიტერატურულ-კრიტიკულ საქმიანობასთან. მაგალითად, ანტონ ჩეხოვის ლიტერატურული პორტრეტის შექმნა რამდენიმე მიზეზით იყო განპირობებული. პირველ რიგში, ვ. კოროლენკო და ა. ჩეხოვი XIX საუკუნის ბოლოს რუსული ლიტერატურის ისტორიაში შევიდნენ, როგორც მცირე მხატვრული პროზის ოსტატები და მხატვრულ შემოქმედებაში ერთსა და იმავე ესთეტიკურ პრინციპებს იზიარებდნენ, მიეკუთვნოდნენ ერთ ლიტერატურულ მიმართულებას - კრიტიკულ რეალიზმს. გარდა ამისა, ისინი პირადად იცნობდნენ ერთმანეთს, რამდენჯერმე შეხვდნენ და მათ შორის მიმდინარეობდა მიმოწერა. ორივემ 1902 წელს დატოვა სიტყვაკაზმული სიტყვიერების აკადემია მ. გორკისათვის საპატიო აკადემიკოსის წოდების ჩამორთმევის პროტესტის ნიშნად.

რუსულ ლიტერატურულ კრიტიკაში ჩეხოვის შესახებ ბევრი თანამედროვე წერდა: ნ. მიხაილოვსკი, კ. ჩუკოვსკი და სხვ. სტატიათა უმრავლესობა დაიწერა ლიტერატურული პორტრეტის ჟანრში, რომელიც იმ წლებში მეტად გავრცელებული იყო. თანამედროვეთა ჩეხოვისადმი დამოკიდებულების ძირითადი მა-

ხასიათებელი იყო დიდი პატივისცემა და გულწრფელი სიყვარული მწერლის მიმართ, რომელიც თავის შემოქმედებაში ჰუმანისტურ იდეალებს განასახიერებდა.

ჩეხოვის ლიტერატურული პორტრეტი ვ. კოროლენკომ შექმნა ჟანრის ტრადიციების შესაბამისად. ნაწარმოები დასათაურებულია მისი სახელით, რადგან მას მიეძღვნა. ანალოგიური სათაური აქვთ კოროლენკოს მიერ შექმნილ სხვა ლიტერატურულ პორტრეტებს: „გლეხ უსპენსკის შესახებ“, „ლევ ტოლსტოი“, „ვსევოლოდ გარშინი“, „შჩედრინის შესახებ“. მნიშვნელოვანია ის ფაქტი, რომ მწერალი პირადად იცნობდა მას, ვის შესახებაც წერდა (ნ. ჩერნიშევსკის, ვ. უსპენსკის, ნ. ანენსკის, ა. ჩეხოვის). თუმცა ცალკე დგას ნარკვევი „ვსევოლოდ გარშინი“, სადაც მწერალი არ აღნიშნავს პირადი ნაცნობობის ფაქტს და თანმიმდევრულად გადმოსცემს გარშინის ცხოვრების ქრონოლოგიას, რაც აახლოვებს მის მიერ შექმნილ პორტრეტს ბიოგრაფიული ნარკვევის ჟანრთან.

კრიტიკოსს ასევე შეუძლია შექმნას ლიტერატურული პორტრეტი მხოლოდ მწერლის ლიტერატურულ მემკვიდრეობაზე, მის პირად არქივზე, ხელნაწერებზე, თანამედროვეთა მოგონებებზე დაყრდნობით და ა.შ. მაგალითად, ვ. კოროლენკოს ლიტერატურული პორტრეტები, რომლებიც მან მიუძღვნა მწერალთა წინა თაობათა წარმომადგენლებს: ვ. ბელინსკის, ნ. გოგოლს, ა. პუშკინს.

სტატიაში ჩვენ ყურადღებას ვამახვილებთ ვ. კოროლენკოს იმ ნარკვევებზე, რომლებიც მან მიუძღვნა მის თანამედროვეებს ა. ჩეხოვის, ვ. გარშინს და ლ. ტოლსტოის.

ა. ჩეხოვის ლიტერატურულ პორტრეტში ნათლად გამოიხატა კრიტიკოსის მცდელობა გადმოეცა ფაქტები, რაც დამახასიათებელია კრიტიკოსის ბიოგრაფიული მეთოდისათვის. ის ხშირად ახსენებს მისთვის მნიშვნელოვან თარიღებს და სახელებს, მიუთითებს ადგილს, სადაც შეხვდა მწერალს, რომლის შესახებაც წერს. ა. ჩეხოვთან პირველი და უკანასკნელი შეხვედრის შესახებ ვ. კოროლენკო მიუთითებს შემდეგ დროსა და ადგილს: „ჩეხოვი მე გავიცანი 1886 ან 1887 წლის დასაწყისში (ზუსტად არ მახსოვს), სადოვაიას ქუჩაზე კუდრინოში, პატარა ლამაზ მყუდრო სახლში“; „უკანასკნელად ის ვნახე 1902 წ. იაღტაში აგარაკზე“.

ვსევოლოდ გარშინის ლიტერატურულ პორტრეტში მრავალი ფაქტია მოყვანილი მწერლის ცხოვრებიდან: „ვსევოლოდ გარშინი დაიბადა (მესამე შვილი იყო) ბახმუტის მაზრაში 1855 წლის 2 თებერვალს“; „გარშინი მეოთხე სართულიდან გადმოსტა. ის საავადმყოფოში წაიყვანეს, სადაც ხუთი დღის შემდეგ გარდაიცვალა (1888 წლის 24 მარტს)“.

ფაქტებით ასეთი დატვირთვა მიუთითებს კრიტიკოსის დიდ ინტერესზე მწერლის მიმართ. ამასთან ერთად მწერალი მიანიშნებს არა მხოლოდ ცალკე ეპიზოდებზე მწერლის ცხოვრებიდან, არამედ, როგორც დამკვირვებელი, გამოთქვამს კრიტიკას მისი შინაგანი სამყაროს, სულიერი და შემოქმედებითი ევოლუციის შესახებ.

კრიტიკოსი ყურადღებას ამახვილებს პირად დაინტერესებაზე ჩეხოვით, როგორც მწერლითა და ადამიანით, და მისი სახის შექმნისას პირველ რიგში მიმართავს მის პორტრეტს: „ჩემს წინაშე იდგა ახალგაზრდა მამაკაცი, რომელიც უფრო ახალგაზრდულად გამოიყურებოდა, საშუალო სიმაღლეზე ოდნავ მაღალი, მოგრძო სწორნაკეთიანი სახე ჰქონდა, რომელსაც ჯერ არ დაეკარგა ჭაბუკური იერი. მისი სახე ერთგვარი თავისებურებით გამოირჩეოდა ... მიუხედავად მისი უდავო ინტელიგენტობისა, იყო მასში რაღაც, რაც მას აძლევდა გულუბრყვილო სოფლის ბიჭის იერს. და ეს იყო განსაკუთრებით მიმზიდველი. ჩეხოვის თვალებიც კი, ცისფერი, გაცისკროვნებული და ღრმა, იმავდროულად გამოხატავდნენ აზრს და თითქმის ბავშვურ უშუალოებას. ზოგადად, პირველი შეხვედრისას ჩეხოვმა ჩემზე მოახდინა სიცოცხლით სავსე ადამიანის შთაბეჭდილება. თითქოს მისი თვალები აფრქვევდნენ გონებამახვილობისა და უშუალო მხიარულების დაუშრეტელ წყაროს, რომლითაც სავსე იყო მისი მოთხრობები. და, ამასთან ერთად, იგრძნობოდა რაღაც ღრმა, რაც ჯერ კიდევ უნდა განვითარებილიყო და წასულიყო კარგი მიმართულებით. საერთო შთაბეჭდილება იყო მიმზიდველი და მომხიბლავი, მიუხედავად იმისა, რომ მე არ თანავუგრძნობ ყველაფერს, რაც ჩეხოვმა დაწერა“. ეს და სხვა პორტრეტული დახასიათება, რომელიც მოცემულია ნარკვევში, საშუალებას იძლევა არა მხოლოდ უფრო ზუსტად წარმოვიდგინოთ პორტრეტის გმირის გარეგნობა, რომელშიც ასახულია ჩეხოვის მდიდარი სულიერი სამყარო, არამედ თავად კრიტიკოსის შინაგანი სამყარო და მსოფლმხედველობა.

ნარკვევში მაქსიმალურად სრულად წარმოდგენილია გამოჩენილი რუსი მწერლისა და დრამატურგის სახე. კოროლენკო ასევე მოგვითხრობს, თუ როგორ გაეცნო ჩეხოვის ადრეულ შემოქმედებას, ხაზგასმით აღნიშნავს მწერლის აპოლიტიკურობას, რომელიც, როგორც ჩანს, შეიძლება ამ შემთხვევაში განხილვობდეს როგორც შინაგანი თავისუფლების ნიშანი. და, რა თქმა უნდა, აღნიშნულია ახალგაზრდა მწერლის ნიჭი: „... თავად ანტონ პავლეს ძეს და მისს ოჯახს არ შეეძლო არ შეენიშნათ, რომ ანტონმა ხელში არა მხოლოდ გასართობი და ოჯახისთვის ნაწილობრივ სასარგებლო სათამაშოა, არამედ უძვირფასესი ნივთი, რომლის მქონებლობა შეიძლება ძალიან დიდ პასუხისმგებლობას ითხოვდეს“. კოროლენკო ასევე წარმოგვიდგენს ჩეხოვს, როგორც „სტეპის“, „ივანოვის“ შემქმნელს, როგორც ავტორს კრებულისა „მწუხრის დროს“, მოთხრობისა „პალატა №6“ და სხვ., სადაც მან თავი წარმოაჩინა, როგორც სერიოზულმა მწერალმა და დრამატურგმა.

კოროლენკო წარმოგვიდგენს ჩეხოვს, როგორც იდეალურ ადამიანს და იდეალურ მწერალს, რომელსაც შეუძლია ყველაზე ჩვეულებრივ სიტუაციაში და ჩვეულებრივ საგნებშიც კი, მაგალითად, საფერფლეში, მონახოს სიუჟეტი მისი მომავალი მოთხრობისთვის.

სტატიას „ანტონ ჩეხოვი“ აქვს მისი ქრონოლოგიური პარამეტრები, რომელიც იწყება 1886 ან 1887 წელს (როდესაც, დაახლოებით, კოროლენკომ და ჩეხოვმა ერთმანეთი გაიცნეს) და დამთავრებულია 1902 წლით (როდესაც კოროლენკომ უკანასკნელად ნახა მწერალი). პორტრეტში მკაცრად განსაზღვრული დროის საზღვრების წყალობით ფაქტობრივად მკითხველის თვალწინ ჩნდება ჩეხოვის პიროვნების განვითარების პროცესი. თუ დასაწყისში ჩეხოვი წარმოგვიდგება „როგორც ახალგაზრდა მამაკაცი, რომელიც უფრო ახალგაზრდულად გამოიყურებოდა“, შემდეგ კოროლენკო აღწერს ჩეხოვთან ბოლო შეხვედრას 1902 წ. და მიუთითებს სამწუხარო და შეუქცევად ცვლილებებზე მის გარეგნობასა და ხასიათში, რაც გამოწვეული იყო უკუბრუნებული სენით: „ეს იგივე ჩეხოვი იყო, მაგრამ სად გაქრა მისი დამაჯერებელი, მშვიდი და მხიარული განწყობილება? ნაკვთები დაუწვრილდა, უფრო მკაცრი გაუხდა, და მხოლოდ თვალებში უდგებოდა ზოგჯერ სხივი და აღერსიანი მხერა. მაგრამ უფრო ხშირად ჩანდა მწუხარე და გაყინული გამომეტყველება“. 1902 წელს კრიტიკოსმა მწერალში უკვე ვერ

ნახა ის მხიარული ახალგაზრდა კაცი, რომელსაც ადვილად შეეძლო ერთ დღეში დაეწერა ნებისმიერი მოთხრობა.

დასასრულს კოროლენკო ჩეხოვს ისეთ მწერლებთან გვერდით აყენებს, როგორებიც იყვნენ ნ. გოგოლი, მ. სალტიკოვ-შჩედრინი, გ. უსპენსკი. ამ სახელებით, კრიტიკოსის აზრით, „თითქმის ამოიწურა ძლიერად გამოხატული იუმორისტული ტემპერამენტის მქონე გამომჩენილ რუს მწერალთა სია“.

გ. კოროლენკოსთვის ასევე მნიშვნელოვანი იყო ხაზგასმით აღენიშნა იმდროინდელი ლიტერატურული კრიტიკის დამოკიდებულება ჩეხოვის მიმართ. ამიტომ ნარკვევში ასევე შევიდა თანამედროვე ლიტერატურულ-კრიტიკული მასალა. კრიტიკოსს მოჰყავს ა. სუვორინის, ნ. მიხაილოვსკის, გ. უსპენსკის მოსაზრებები. აღნიშნავდა რა ნ. მიხაილოვსკის დამოკიდებულებას ჩეხოვის მიმართ კოროლენკო მიუთითებდა იმ პატივისცემის გრძობაზე, რომელსაც კრიტიკოსი გამოხატავდა ჩეხოვის მიმართ: „არც ერთ თანატოლზე მიხაილოვსკის არ დაუწერია იმდენი, ამდენი ჩეხოვის შესახებ, ხოლო ბოლო წლებში, როგორც ეს უკვე ცნობილია, იგი ჩეხოვის მიმართ დიდი სიმპათიით იყო განწყობილი“.

გ. კოროლენკოს სტატიაში „ვსევოლოდ გარშინი“ წარმოდგენილია ლიტერატურული პორტრეტის კლასიკური ნიმუში. პირველ რიგში, ამაზე მიუთითებს თვით სათაური და ავტორის მიერ მიცემული სტატიის ჟანრის განმარტება როგორც ლიტერატურული პორტრეტისა.

გარშინის პიროვნებას კოროლენკომ შემთხვევით არ მიმართა. მათი გზები ლიტერატურაში ხშირად გადაიკვეთა, მწერლებს არაერთხელ გამოუქვეყნებიათ გამოხმაურება ერთმანეთის შესახებ. გ. გარშინი თავის ერთ-ერთ წერილში აღფრთოვანებით საუბრობდა კოროლენკოს როლზე ლიტერატურაში: „მე მას ძალიან მაღლა ვაყენებ და სათუთად მიყვარს მისი შემოქმედება“. ხოლო კოროლენკოს აზრით, გარშინის სახელმა „ნათელი ვარსკვლავივით გაიბრწყინა მაშინდელ ლიტერატურულ ჰორიზონტზე“.

ვსევოლოდ გარშინი და ვლადიმერ კოროლენკო იმ დროის რუსულ საზოგადოებაში აღიარებული იყვნენ არა მხოლოდ როგორც მწერლები, არამედ როგორც საზოგადოების სინდისი. გარშინის და კოროლენკოს მორალური ავტორიტეტი ძალიან მაღალი იყო, თუმცა გარშინი არ ეწეოდა ისეთ აქტიურ საზოგადოებრივ საქმიანობას, როგორც კოროლენკო. ორივე მწერალს

თავიანთმა შემოქმედებამ მოუტანა დიდი პოპულარობა და დიდ გავლენას ახდენდა საზოგადოების ცნობიერებაზე.

კოროლენკოს ლიტერატურულ-კრიტიკულ ნარკვევს „ესეველოდ გარშინი“ (ლიტერატურული პორტრეტი) სამართლიანად უკავია მნიშვნელოვანი ადგილი კრიტიკულ ლიტერატურაში გარშინის შესახებ და წარმოადგენს მწერლის შემოქმედებითი მექანიზმების საფუძვლიან ანალიზს.

ლიტერატურულ პორტრეტს საფუძვლად უდევს კრიტიკოსის შეხედულება გარშინზე, როგორც მწერალზე, რომელიც განიცდიდა მწვავე აუცილებლობას, „...წარმოეჩინა არა მისი, არამედ უზარმაზარი გარე სამყარო“. კოროლენკოს თქმით, მწერლის ძალიან მგრძობიარე ფსიქიკური ორგანიზაცია არ აძლევდა გარშინს შესაძლებლობას გაცვილებოდა სუბიექტურობას. „ცხოვრება ლიტერატურის გარეშე მას არ შეეძლო, ყოველი სიტყვა საკუთარი ჯანმრთელობის ფასად უჯდებოდა <...> გარშინის ძალა გამოიხატებოდა არა მოქმედების თავშესაქცეობაში, არამედ იმ სიღრმესა და ინტენსივობაში, რომლითაც ის ასახავდა მისი თაობისთვის დამახასიათებელ განწყობას“.

მთავარი გარშინის პიროვნების კონცეფციაში კოროლენკოსათვის გახდა „მგრძობიარე სინდისის“ და „პირადი პასუხისმგებლობის მტკივნეული განცდა“ იმის გამო, რაც ხდება ქვეყანაში. ეს განწყობა კრიტიკოსმა აღმოაჩინა უკვე მწერლის ომის თემაზე დაწერილ ადრეულ მოთხრობებში, კერძოდ, პირველ მოთხრობაში „ოთხი დღე“, რომლის სიუჟეტს საფუძვლად დაედო ომში დაჭრილი ჯარისკაცის ფიქრები და განცდები. გარშინის გმირის შინაგანი ფსიქოლოგიაში, ის საკითხები, რომლებიც მას სტანჯავდნენ, კოროლენკოს აზრით, იმ დროის, იმ თაობის თავისებურებებთანაა დაკავშირებული, რომელთათვის „საჭირობოროტო საკითხების“ არსი დაკავშირებული იყო სიმართლისა და სიცრუის საკითხთან ადამიანთა ურთიერთობებში“. და ამიტომ იმ განწყობამ, რომელიც დამახასიათებელი იყო ამ თაობისთვის, ასახვა ჰპოვა გარშინის, როგორც სამოცდაათიანელთა ღირსეული წარმომადგენლის, შემოქმედებაში. კოროლენკოს აზრით, ეს მოთხრობა გამოირჩევა „მხატვრული სისადავით“, მაგრამ ამავე დროს, მკითხველის ცნობიერებაზე უჩველო გავლენას ახდენს.

ნარკვევში ვ. კოროლენკო ყურადღებას ამახვილებს ლ. ტოლსტოის გავლენაზე გარშინის სამხედრო მოთხრობებზე.

ამასთან კოროლენკო აღნიშნავს, რომ გარშინს თავისი დამოუკიდებელი ხედვა გააჩნდა: „ექვეგარეშეა, რომ არც ერთი რუსი მწერალი არ არის თავისუფალი ტოლსტოის გენიალურობისა და მანერის გავლენისგან <...> მაგრამ, ერთი შეხედვაც საკმარისია იმისათვის, რომ შეამჩნიო გარშინის განწყობის სრული დამოუკიდებლობა“. კოროლენკოსთვის გარშინის შემოქმედება წარმოადგენდა იმ ფენომენს, რომელიც აღმოცენდა კლასიკურ ლიტერატურულ ტრადიციებზე და, ამავე დროს, ღრმად ორიგინალურს, რომელიც განსხვავდებოდა მორალურ-ფილოსოფიური იდეების ორიგინალურობით.

კოროლენკოს ნააზრევი ვ. გარშინთან დაკავშირებით მთლიანად აგებულია მწერლის ბიოგრაფიულ ფაქტებზე, რაც ხელს უწყობს მისი პორტრეტის ზედმიწევნით და მთელი სიმართლით გადმოცემას. სწორედ გარშინის ბიოგრაფიას უკავშირებს კოროლენკო იმ მოვლენებს, რომლებიც მის ნაწარმოებებშია ასახული: „ბევრი ბუნდოვანი მოგონება შემორჩა იმ დროიდან ბავშვს მეხსიერებაში, და ალბათ მოგვიანებით, ისინი ფონად დაედო მსგავს ახალ შთაბეჭდილებებს“.

გარშინის პორტრეტის შექმნისას კოროლენკო ყურადღებას ამახვილებდა მის მსოფლმხედველობაზე, მიუთითებდა მისი გრძნობების და აზრების წინააღმდეგობრივ ხასიათზე, რაც მის შემოქმედებაშიც აისახა: „ბუნებით გარშინი მეტად პარადოქსული ადამიანი იყო. მას შეეძლო გაეგო და რეაგირება მოეხდინა ცხოვრების ყველა სასიხარულო მოვლენაზე, მაგრამ სადღაც ფესვი ჰქონდა გადგმული ნერვული სისტემის ერთ ნაკლს, რომელიც, შავი ღრუბელივით, უმწარებდა გუნებას და უქმნიდა სიგიჟის საფრთხეს... სამხედრო სამსახურმა და, უმთავრესად, „უპასუხისმგებლობის“ გრძნობამ გარშინი აქციეს ბედნიერ, მშვიდ და აქტიურ ადამიანად. შემდგომი საზოგადოებრივი ცხოვრება, პირიქით, მუდმივად აძლიერებდა და აწუხებდა მის მგრძნობიარე ნერვულ სისტემას. მას არ ჰქონდა მებრძოლი სული, მაგრამ... გრძნობდა მუდმივ მოთხოვნილებას დამდგარიყო ორ დაპირისპირებულ მხარეს შორის ...“

მთლიანობაში, ვ. გარშინისათვის მიცემული შეფასება დადებითია. მსჯელობისა და შეფასებებისას კოროლენკო ეყრდნობოდა მის პირად შეხედულებებს ვ. გარშინის პიროვნებაზე, ადრევე ჩამოყალიბებულ იდეას, რომელმაც განაპირობა ფაქტების და მხატვრული საშუალებების შერჩევა. პორტრეტი აგებულია კრიტიკოსის სუბიექტურ აღქმაზე. ვ. კოროლენკომ

ჩამოაყალიბა მისეული ვ. გარშინის პიროვნების კონცეფცია, რომელიც ეყრდნობოდა ვ. გარშინის ბიოგრაფიას, მეგობრების და ახლობლების მოგონებებს, თანამედროვე კრიტიკას, ეპოქის სოციალურ-პოლიტიკურ და კულტურულ კონტექსტს. ვ. კოროლენკომ გარშინი წარმოგვიდგინა როგორც ტრაგიკული მხატვარი და მოაზროვნე.

„დიდ პოლიგრიმს“, რომელიც კოროლენკომ ლ. ტოლსტოის ხსოვნას მიუძღვნა, ლიტერატურული პორტრეტის ნათლად გამოხატული ნიშნები გააჩნია, რომელშიც აისახა მემუარისტის შთაბეჭდილებები ტოლსტოისთან შეხვედრებისას და იმ გავლენისგან, რომელსაც ის ახდენდა თანამედროვეებზე. ტოლსტოის გარეგნული იერის აღწერისას კოროლენკო-მემუარისტი მეტად ლაკონიურია და მისი ყურადღება ძირითადად ფოკუსირებულია მწერლის „შინაგანი“ სამყაროს შექმნაზე.

კოროლენკომ ტოლსტოის რამდენიმე სტატია მიუძღვნა: „ლევ ტოლსტოი“ (1908), „გარდაიცვალა“, „ტოლსტოის გარდაცვალების მეათე წლისთავი“ (1920), „საუბარი ტოლსტოისთან. მაქსიმალიზმი და სახელმწიფოებრიობა“ (1917-1919). ეს სტატიები შეიძლება ჩაითვალოს, როგორც ტოლსტოის ლიტერატურული პორტრეტის შექმნის ერთგვარი მცდელობა, პირველ რიგში, კოროლენკო ტოლსტოიში ხედავს მხატვარს, ხოლო მის ნაწარმოებებს იკვლევს მწერლის ბიოგრაფიის ფაქტების გათვალისწინებით.

კოროლენკო ვარაუდობდა, რომ „დიდ პილიგრიმში“ ასახვას ჰპოვებდა ტოლსტოისთან სამი შეხვედრის მოგონებები. „ტოლსტოი მხოლოდ სამჯერ ვნახე. პირველად ეს მოხდა 1886 წელს, მეორედ 1902 წელს და ბოლოს გარდაცვალებამდე სამი თვით ადრე ... ეს სამი შეხვედრა ცოცხლობს ჩემს მეხსიერებაში, თითქოს ყველაფერი ცოტა ხნის წინ მოხდა. ამავდროულად, მათ ერთმანეთისგან აშორებს თხუთმეტი და შვიდი წლის ინტერვალი. და როდესაც ამ წლებს უბრუნდები, ისეთი შთაბეჭდილება მრჩება, რომ ამ გრძელ გზაზე, რომელიც აღსავსე იყო სხვადასხვა ცხოვრებისეული შთაბეჭდილებებით... ნისლი ცხოვრების გზაზე სამჯერ იფანტებოდა, და გაკაფულ გზაზე ჩნდებოდა შესანიშნავი დიდი ადამიანის ნათელი სახე“.

ჯერ კიდევ გადასახლებაში ყოფნის დროს კოროლენკოს ჰქონდა შესაძლებლობა სწვეოდა ტოლსტოის, მაგრამ გრძნობდა რა მნიშვნელოვან განსხვავებას მათ შეხედულებებში, კოროლენკომ ჩათვალა, რომ მასთან შეხვედრის უფლება არ ჰქონდა,

თუშცა ტოლსტოი ელოდა მასთან შეხვედრას. „რა თქმა უნდა, მე მოხარული ვიქნებოდი შეხვედროდი ტოლსტოის, მაგრამ როდესაც გავიგე, რისთვის მეძახდა და რას ელოდა ჩემგან, რატომღაც შევშინდი, ვიგრძენი ჩემთვის დამახასიათებელი მორიდებულობა და გადავწყვიტე არ წავსულიყავი, რადგან მომეჩვენა, რომ უკვე ჩემი მისვლა სიცრუე იქნებოდა. ტოლსტოის მიმართ დამოკიდებულება, როგორც დაკვირვების საგანთან, ვერ გაგბედე; ... მე შემეძლო მასთან მისვლა მხოლოდ იმიტომ, რომ მეკამათა ... და, ამავე დროს, თაყვანისცემა მისდამი ხელს მიშლიდა იმის წარმოდგენაშიც კი, რომ მასთან შემეძლო კამათის გამართვა“.

ტოლსტოის პორტრეტზე მუშაობისას კოროლენკომ საჭიროდ მიიჩნია თავის მოგონებათა ჩანაფიქრის განმარტება – „ჩემი შთაბეჭდილებების აღდგენა“. სამწუხაროდ, კოროლენკომ ვერ მოასწრო თავისი მოგონებების დასრულება, მაგრამ ისინი მაინც იძლევიან წარმოდგენას იმის შესახებ, თუ რამდენად შეძლო მწერალმა გამოეყენებინა ის კომპონენტები, რომლებიც ხელს უწყობენ ლიტერატურული პორტრეტის შექმნას.

დასკენა. კოროლენკოს ყველა ლიტერატურული პორტრეტი დაიწერა მისთვის განსაკუთრებულ პერიოდში – კრიტიკული შემოქმედების განვითარების პერიოდში (1902-1910 წწ.). თავისი ლიტერატურული პორტრეტები მან მიუძღვნა იმ თანამედროვეებს, რომელთა შემოქმედებამ გავლენა მოახდინა მის შემოქმედებით ცხოვრებაზე, რაც განპირობებული იყო კოროლენკოს მცდელობით, გაეცნობიერებინა მისი თაობის წარსული ცხოვრება. ამიტომ მან მიზნად დაისახა შთამომავალთა და თანამედროვეებისათვის დაეტოვებინა მოგონებები იმ მწერლებზე, რომელთა შემოქმედება გარდამავალ პერიოდს ემთხვევა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

ბაზილოვა, 2011 - Базылова Б.К. Жанровые особенности литературного портрета. Вестник Казахского национального университета. Алматы. №3(133), 2011. <http://www.rmebrk.kz/journals/1109/14475.pdf>

ბარახოვი, 1985 - Барахов В. С. Литературный портрет: (Истоки, поэтика, жанр). Л., 1985.

ვედიშჩევა, 2011 - Ведищева Ю.В. О современном состоянии теории жанра литературного портрета. Вестник Тамбовского государственного университета им. Г. Р. Державина. Выпуск 10 (102),

2011. <http://cyberleninka.ru/article/n/o-sovremennom-sostoyanii-teorii-zhanra-literaturnogo-portreta>

გუსევა, 2013 - Гусева Е.А. Русский портрет очерка рубежа XIX–XX веков. Вестник Днепропетровского университета. Серия «Филологические науки». 2013, № 2(6). <http://studydoc.ru/doc/2231401/russkij-portretnyj-ocherk-rubezha-xix-hh-vekov>

კოროლენკო, 1990 – Короленко В.Г. Воспоминания о писателях. Собрание сочинений в 5-ти томах, 1990, т.3.

ურტმინცევა, 2005 - Уртминцева М.Г. Жанр литературного портрета в русской литературе второй половины XIX века: генезис, поэтика, типология. Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора филологических наук. Нижний Новгород, 2005.